

HISTORIA KOŚCIOŁA I PRAWO KANONICZNE

WROCŁAWSKI PRZEGLĄD TEOLOGICZNY

24 (2016) nr 2

DOI: 10.34839/wpt.2016.24.2.167-184

Ks. JERZY ADAMCZYK

KSIĘGI PARAFIALNE W ŚWIETLE OBOWIĄZUJĄCYCH PRZEPISÓW

Wstęp

We współczesnych społecznościach (świeckich i religijnych) coraz większe znaczenie ma administracja, jako faktor inspirujący, organizujący i bezpośrednio kierujący różnymi przejawami relacji międzyludzkich. Jednocześnie rozwija się prawo administracyjne, jako odrębny dział różnych systemów prawnych, określający organizację, funkcjonowanie i kontrolę administracji.

Kościół katolicki, który jest zarówno wspólnotą duchową, jak i hierarchicznie zorganizowaną społecznością, odrębną od społeczności państwowych, ma własną administrację, całkowicie oryginalną, odznaczającą się właściwymi sobie zadaniami i środkami działania. Ma ona służyć budowaniu wspólnoty kościelnej i kierować jej rozwojem w dążeniu do zbawienia¹.

Odpowiedzialnym za administrację w parafii, będącej „określoną wspólnotą wiernych, utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi”², jest przede wszystkim proboszcz. Administracja w parafii należy do proboszczowskiego zadania kierowania tą wspólnotą zgodnie z przepisami prawa³. W ramach tej posługi zawiera się obowiązek prowadzenia ksiąg parafialnych i strzeżenia ich w archiwum parafialnym. Księgi parafialne bowiem stanowią integralną część składową administracji kościelnej, służąc bezpośrednio spełnianiu duchowo-pastoralnych zadań⁴.

¹ Por. J. KRUKOWSKI, *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Lublin 1985, s. 19.

² Kan. 515 § 1.

³ Por. kan. 519.

⁴ Por. H. SCHMITZ, *Die Pfarrlichen kirchenbücher*, „Archiv für katholisches Kirchenrec” 161 (1992), s. 116.

Kodeks Prawa Kanonicznego poleca prowadzenie w każdej parafii ksiąg parafialnych: ochrzczonych, małżeństw, zmarłych. Prawodawca kodeksowy odsyła też do prawa partykularnego, czyli przepisów Konferencji Episkopatu lub biskupa diecezjalnego, które to prawo może nakazywać lub zalecać prowadzenie także innych ksiąg poza wymienionymi w Kodeksie. Proboszcz ma czuwać nad tym, by księgi te były właściwie spisywane i przechowywane⁵. W związku z tym powstaje pytanie: jakie są czy mogą być księgi parafialne, jak księgi te należy prowadzić, co w nich zapisywać, kto jest odpowiedzialny, oprócz proboszcza, za prowadzenie i przechowywanie wymienionej dokumentacji?

Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na postawione pytania. Najpierw zostanie zaprezentowana kwestia obowiązku prowadzenia ksiąg parafialnych, następnie omówione zostaną rodzaje tych ksiąg, potem ukaże się odpowiedzialnych za prowadzenie ksiąg parafialnych, by wreszcie podjąć kwestię przechowywania tych dokumentów.

1. Obowiązek prowadzenia ksiąg parafialnych

Prawo powszechne wymaga, aby każda parafia posiadała szereg ksiąg, w których winno zapisywać się, odnotowywać określone akty. Jako dyspozycja prawa powszechnego norma ta pojawiła się na Soborze Trydenckim⁶. W niektórych krajach Europy księgi te zaczęły być wymagane przez normy partykularne na wiele wieków przedtem. Jest pewne, że od wieku IV pewne kościoły w Rzymie przechowują dokumentację i tworzą pierwsze archiwa. W wieku XIV w diecezji Norte w Hiszpanii wymagano prowadzenia następujących ksiąg parafialnych: wizytacji, fundacji, majątku i parafian⁷.

Księgi parafialne odgrywają ważną rolę w parafialnej posłudze zarządzania wspólnotą wiernych jako dowody zaistniałych faktów prawnych, rodzących określone skutki w życiu wiernych. Odzwierciedlają one życie parafialne, stanowią łącznik między kolejnymi pokoleniami wiernych⁸. Księgi parafialne mają

⁵ Por. kan. 535 § 1.

⁶ Habeat parochus librum in quo coniugum et testium nomina diem que et locum contracti matrimonii describat quem diligenter apud se custodiat. Parochus antequam ad baptismum conferendum accedat diligenter ab iis ad quo spectabit sciscitetur quem vel quos elegerint ut baptizatum de sacro fonte suscipiant et eum vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat et in libro eorum nomina describat doceat que eos quam cognitionem contraxerint ne ignorantia ulla excusari valeant. *Concilium Tridentinum. Canones et Decreta (1545–1563)*, Romae 2007, Sessio XXIV, can. 1–2, [w:] *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, a cura di G. ALBERIGO, G. DOSSETTI, P. JOANNOU, C. LEONARDI, P. PRODI. Consulenza di H. JEDIN, edizione bilingue, Bologna 1991, s. 660–799.

⁷ J. FUENTES, *Libros parroquiales*, [w:] *Diccionario General de Derecho Canónico*, Obra dirigida y coordinada por J. OTADUY, A.VIANA, J. SEDANO, vol. V, Pamplona 2012, s. 177.

⁸ Por. Pontificia Commissione per i Beni Culturali della Chiesa, *La funzione pastorale degli archivi ecclesiastici* (2 febbraio 1997), nr 1.2, Città del Vaticano 1997 (cyt. dalej: *La*

charakter kościelnych dokumentów publicznych o charakterze urzędowym⁹ oraz posiadają moc dowodową¹⁰. Ze względu na rolę, jaką prawo przypisuje wspomnianym księgom, ich prowadzenie, uaktualnianie i przechowywanie w parafii jest obowiązkowe¹¹.

José Fuentes słusznie pisze, iż księgi parafialne są regulowane przez prawo kanoniczne. Nie chodzi tu o dokumenty, które zawierają dane osobowe udostępniane swobodnie w odniesieniu do wierzeń, lecz w gruncie rzeczy są one dokumentalnym odbłaskiem związku prawnego o charakterze obiektywnym między wiernym chrześcijaninem i Kościołem, takiego jak inkorporacja w Kościół bądź podjęcie określonej pozycji w jego łonie. Dokumenty te nie są elementami nieobowiązkowymi organizacji kościelnej, lecz niezbędnymi narzędziami do swobodnego i publicznego wykonywania czynności, które są właściwe Kościołowi. W związku z tym nie dotyczą ich dyspozycje państwowe o ochronie danych osobowych, ani nie mogą być one zarejestrowane w ewidencji danych osobowych, które mogą prowadzić władze cywilne. Są niezbędnym dobrem Kościoła, które władze cywilne muszą uszanować¹².

Prawo powszechne *expressis verbis* mówi o konieczności prowadzenia ksiąg parafialnych. W kan. 535 § 1 obowiązujący Kodeks postanawia: „w każdej parafii należy prowadzić księgi parafialne. [...] Proboszcz ma czuwać nad tym, by księgi były właściwie spisywane i przechowywane”¹³. Także w innych miejscach Kodeks nakazuje prowadzenie ksiąg parafialnych. Należy prowadzić księgę katechumenów¹⁴, księgę bierzmowanych¹⁵, księgę stypendiów mszalnych¹⁶, księgę przychodów i rozchodów¹⁷, zbioru dokumentów i dowodów, na których opierają się prawa instytucji parafialnych¹⁸, czy księgę pobożnych fundacji¹⁹. *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* zawiera w tej kwestii następujący zapis: „biskup niech zadba o właściwe unormowanie działalności parafialnej szczególnie w odniesieniu do następujących aspektów: [...] księgi parafialne”²⁰.

funzione pastorale degli archivi); por. J. KRUKOWSKI, *Komentarz do kan. 535*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. 2. Ks. II (1). Lud Boży*, red. TENŻE, Poznań 2005, s. 442.

⁹ Por. kan. 1540 § 1.

¹⁰ Por. kan. 1541; por. H. SCHMITZ, *Die Pfarrlichen kirchenbücher*, dz. cyt., s. 116.

¹¹ Por. J. FUENTES, dz. cyt., s. 177.

¹² Por. tamże, s. 177–178.

¹³ Por. kan. 535 § 2–5; por. J. FUENTES, dz. cyt., s. 178.

¹⁴ Kan. 788 § 1.

¹⁵ Kan. 895.

¹⁶ Kan. 955 § 3; 958 § 1; por. J. FUENTES, dz. cyt., s. 178.

¹⁷ Kan. 1284 § 2 nr 7.

¹⁸ Kan. 1284 § 2 nr 9.

¹⁹ Kan. 1307.

²⁰ Congregatio pro Episcopis, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 febbraio 2004), nr 211, Città del Vaticano 2004, tekst polski: Kongregacja do spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, Kielce 2005 (cyt. dalej: AS).

Obowiązek prowadzenia, oprócz wymienionych w Kodeksie, ksiąg parafialnych może być także nakazany przez prawo partykularne. W myśl kan. 535 § 1 „w każdej parafii należy prowadzić inne księgi parafialne, zgodnie z przepisami Konferencji Episkopatu lub biskupa diecezjalnego”²¹.

Kodeks z 1917 r. także nakazywał posiadanie przez każdą parafię stosownych ksiąg. Kan. 470 § 1 tego zbioru zawierał następującą dyspozycję: „proboszcz powinien prowadzić następujące księgi parafialne: ochrzczonych, bierzmowanych, małżeństwa i zmarłych”.

W *Schemacie* do Kodeksu z 1977 r. wyraźnie wskazywano na obowiązek prowadzenia ksiąg parafialnych w słowach: „każda parafia powinna mieć księgi parafialne, a mianowicie księgą ochrzczonych, bierzmowanych, zawartych małżeństw i zmarłych oraz inne księgi zgodnie z przepisami wydanymi przez Konferencję biskupią lub przez biskupa diecezjalnego. Proboszcz ma czuwać, ażeby wspomniane księgi – zachowując przepisy wydane przez wskazane wyżej władze – były właściwie prowadzone (spisywane) i pilnie przechowywane”²². Podobnie nakazuje prowadzenie omawianych ksiąg *Schemat* KPK z 1980²³ i z 1982 r.²⁴

2. Rodzaje ksiąg parafialnych

Księgi parafialne stanowią integralny element administracji parafialnej i bezpośrednio służą spełnianiu zadań duszpasterskich. Są one dokumentacją dowodową określonych faktów, istnieją w każdej parafii i muszą być prowadzone. Księgi te są publicznymi kościelnymi rejestrami, poświadczającymi duchowo-pastoralne czynności urzędowe oraz istotne fakty duszpasterskie. Mają one charakter publicznych dokumentów urzędowych²⁵ oraz posiadają moc dowodową²⁶.

²¹ Por. A. SÁNCHEZ-GIL, *Comentario al can. 535*, [w:] *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, red. A. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA, t. 2, cz. II, wyd. 3, Pamplona 2002, s. 1285.

²² Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema canonum Libri II De Populo Dei*, can. 369 § 1, Città del Vaticano 1977, tekst polski: „Posoborowe Prawodawstwo Kościelne”, t. 10, z. 2, nr 19277–20376, s. 125–388.

²³ *Schema Codicis Iuris Canonici*, can. 474 § 1, Libreria Editrice Vaticana 1980.

²⁴ *Codex Iuris Canonici, Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum* atque Summo Pontifici praesentatum, can. 535 § 1, 1982.

²⁵ „Publicznymi dokumentami kościelnymi są te, które sporządziła osoba publiczna, wykonując w Kościele swoje zadania, z zachowaniem formalności przepisanych prawem”. Kan. 1540 § 1.

²⁶ „Jeśli nie wykaże się czegoś innego przeciwnymi i oczywistymi argumentami, publiczne dokumenty mają moc dowodową we wszystkim, co się w nich stwierdza wprost i zasadniczo”. Kan. 1541; por. H. SCHMITZ, *Die Pfarrlichen kirchenbücher*, dz. cyt., s. 115–116; por. P. PAVANELLO, *Commento al can. 535*, [w:] *Codice di Diritto Canonico commentato. Testo ufficiale latino. Traduzione italiana. Fonti interpretazioni autentiche. Legislazione complementare della Conferenza Episcopale Italiana. Commento*, red. Redazione di Quaderni di diritto ecclesiale, Milano 2001, s. 478.

H. Schmitz zauważa, że używane przez KPK pojęcie „księgi parafialne” (*libri paroeciales*) obejmuje tylko księgi dotyczące stanu osób i ważnych faktów duszpasterskich. Natomiast księgi odnoszące się do kwestii majątkowych są wprawdzie księgami kościelnymi w parafii, jednak nie są to księgi parafialne²⁷.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. *expressis verbis* wymienia pewne księgi, które winny być prowadzone i przechowywane we wszystkich parafiach. Przede wszystkim „w każdej parafii należy prowadzić księgi parafialne, a mianowicie ochrzczonych”²⁸. O tej księdze Kodeks wspomina także w innych miejscach. Mianowicie w kan. 877 § 1 zobowiązuje proboszcza miejsca udzielenia chrztu, aby bezzwłocznie i dokładnie zapisał w księdze ochrzczonych nazwisko ochrzczonego, czyniąc wzmiankę o szafarzu, rodzicach, chrzestnych oraz o świadkach, jeśli występują, jak również o miejscu i dacie udzielonego chrztu, podając również datę i miejsce urodzenia²⁹. Kan. 895 zobowiązuje proboszcza, aby o udzielonym bierzmowaniu zawiadomił proboszcza miejsca chrztu, żeby ten mógł dokonać adnotacji zgodnie z postanowieniem kan. 535, § 2. Z kolei kan. 1122 § 1 przypomina, że „zawarte małżeństwo winno być odnotowane także w księgach ochrzczonych, w których zapisany jest chrzest małżonków”, jak również, „jeśli ktoś zawarł małżeństwo poza parafią swojego chrztu, proboszcz miejsca zawarcia małżeństwa ma obowiązek przesłać jak najszybciej do proboszcza miejsca chrztu zawiadomienie o zawarciu małżeństwa”³⁰. Także kan. 1123 mówi o księdze ochrzczonych w następujących słowach: „ilekroć małżeństwo zostaje uważnione w zakresie zewnętrznym albo orzeczona jego nieważność, albo zgodnie z prawem zostało rozwiązane, poza przypadkiem śmierci, należy powiadomić proboszcza miejsca zawarcia małżeństwa, aby dokonał odpowiedniej adnotacji w księdze zaślubionych i ochrzczonych”³¹.

Według prawa kodeksowego z 1917 r. proboszcz był zobowiązany prowadzić księgę ochrzczonych³², w której powinien dokonywać adnotacji o bierz-

²⁷ Por. *Die Pfarrlichen kirchenbücher...*, dz. cyt., s. 115.

²⁸ Kan. 535 § 1. O księdze ochrzczonych mówi także § 2 tego kanonu: „w księdze ochrzczonych należy odnotować bierzmowanie...”.

²⁹ Por. A. SOUSA COSTA, *Commento al can. 535*, [w:] *Commento al Codice di Diritto Canonico*, red. P. PINTO, wyd. 2, Citta del Vaticano 2001, s. 327.

³⁰ Kan. 1122 § 2.

³¹ „Natychmiast, gdy wyrok stał się wykonalny, wikariusz sądowy winien notyfikować go ordynariuszowi miejsca, w którym małżeństwo zostało zawarte. On zaś ma się zatroszczyć, by w księgach małżeństw i ochrzczonych jak najszybciej dokonano adnotacji o orzeczonej nieważności małżeństwa oraz ustanowionych ewentualnie zakazach”. KPK kan. 1682 § 2 nowy zgodnie z: FRANCISCUS, *Litterae apostolicae motu proprio datae Mitis Iudex Dominus Iesus*, quibus canones codicis iuris canonici de causis ad matrimonii nullitatem declarandam reformantur (15 Augusti 2015) Libreria Editrice Vaticana 2015, tłumaczenie polskie: FRANCISZEK, *List Apostolski Motu Proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa, [w:] *Praktyczny komentarz do Listu apostolskiego motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus” papieża Franciszka*, Tarnów 2015, *passim*.

³² Kan. 470 § 1 KPK z 1917 r.

mowaniu, zawarciu małżeństwa, przyjęcia subdiakonatu i złożeniu uroczystej profesji w zakonie³³.

Według *Schematu* Kodeksu z 1977 r. „każda parafia powinna mieć księgi parafialne, a mianowicie księgą ochrzczonych”³⁴. Podobnie o tej księdze traktują *Schematy* KPK z 1980³⁵ i z 1982 r.³⁶

Kolejna księga parafialna przepisana przez prawo powszechne to księga małżeństw³⁷. O tej księdze KPK wspomina także w kan. 1121 § 1, gdzie postanawia się, że „po zawarciu małżeństwa, proboszcz miejsca zawarcia lub jego zastępca, chociażby żaden z nich przy nim nie asystował, powinien jak najszybciej zapisać w księdze zaślubionych nazwiska małżonków, osoby asystującej i świadków, a także miejsce i datę zawarcia małżeństwa, w sposób określony przez Konferencję Episkopatu lub przez biskupa diecezjalnego”³⁸.

Poprzedni Kodeks także przepisywał tę księgę w parafii. Proboszcz był obowiązany prowadzić księgę małżeństw³⁹. Wspomniana księga jawi się jako obowiązkowa w *Schematach* Kodeksu z 1977⁴⁰, 1980⁴¹ i 1982 r.⁴²

Prawo kodeksowe zobowiązuje także do prowadzenia w parafii księgi zmarłych. Zgodnie z kan. 535 § 1 „w każdej parafii należy prowadzić księgi parafialne, a mianowicie [księgę] [...] zmarłych”. Na konieczność prowadzenia takiej księgi wskazuje także kan. 1182, gdzie zostało zapisane: „po pogrzebie należy sporządzić akt w księdze zmarłych, zgodnie z postanowieniami prawa partykularnego”⁴³. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. także zobowiązywał proboszcza do prowadzenia księgi zmarłych⁴⁴. Taką księgę przewidywały także *Schematy* KPK z 1977⁴⁵, 1980⁴⁶ i 1982 r.⁴⁷

Poza kan. 535 § 1 obowiązujący KPK przepisuje także jako obowiązkowe prowadzenie w parafiach następujących ksiąg: katechumenów⁴⁸, ofiar (stypen-

³³ Tamże.

³⁴ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, Schema canonum Libri II *De Populo Dei*, can. 369 § 1.

³⁵ *Schema Codicis Iuris Canonici*, (1980), can. 474 § 1.

³⁶ *Codex Iuris Canonici, Schema novissimum*, can. 535 § 1.

³⁷ Kan. 535 § 1.

³⁸ Por. kan. 1121 § 3, kan. 1123.

³⁹ Kan. 474 § 1 KPK z 1917 r.

⁴⁰ Can. 369 § 1.

⁴¹ Can. 474 § 1.

⁴² Can. 535 § 1.

⁴³ Por. A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., s. 1285.

⁴⁴ Kan. 470 § 1 KPK z 1917 r.

⁴⁵ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, Schema canonum Libri II *De Populo Dei*, can. 369 § 1.

⁴⁶ *Schema Codicis Iuris Canonici*, (1980), can. 474 § 1.

⁴⁷ *Codex Iuris Canonici, Schema novissimum*, can. 535 § 1.

⁴⁸ „Ci, którzy wyrazili wolę przyjęcia wiary w Chrystusa, po odbyciu prekatechumenatu winni być dopuszczeni do katechumenatu z zastosowaniem obrzędów liturgicznych, a ich nazwiska mają być wpisane do specjalnej księgi”. Kan. 788 § 1. Niektóre Konferencje Biskupie wyraźnie przewidują prowadzenie w parafiach księgi katechumenów (np. w Chi-

diów) mszalnych⁴⁹, przychodów i rozchodów⁵⁰, zbiorów dokumentów i dowodów, na których opierają się prawa instytucji parafialnych⁵¹, księgi zawierającej obciążenia (zobowiązania) fundacji pobożnych i ich realizacji, gdzie zapisuje się także przypadające ofiary mszalne i inne jałmużny⁵².

Należy dodać, że do ksiąg parafialnych przepisanych jako obowiązkowe przez prawo powszechne będą należały ewentualne księgi albo rejestry ustalone przez przepisy prawa cywilnego (np. w kwestii podatkowych) dla podmiotów, które cieszą się osobowością prawnocywilną⁵³.

Kodeks z 1917 r. nakazywał prowadzenie w parafiach księgi bierzmowanych. Według kan. 470 § 1 tego zbioru proboszcz miał obowiązek prowadzić księgę bierzmowanych. W *Schemacie* do KPK z 1977 r. zapisano: „każda parafia powinna mieć księgi parafialne, a mianowicie księgę [...] bierzmowanych”⁵⁴. Także *Schema Codicis Iuris Canonici* z 1980 r. nakazuje prowadzenie takiej księgi. Zagadnienie zniesienia w przyszłym Kodeksie obowiązku prowadzenia księgi bierzmowanych w parafiach podjęto podczas dyskusji nad kan. 474 § 1 *Schematu* z 1980 r. na sesji plenarnej konsultorów⁵⁵, uznając, że jej prowadzenie nie jest tam konieczne. Konsekwentnie w *Schemacie* Kodeksu z 1982 r.⁵⁶ i w obowiązującym KPK⁵⁷ księga bierzmowania w parafii nie jest obowiązkowa na podstawie prawa powszechne-

le i Nigerii). Por. A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., s. 1285; inne Konferencje Biskupie przewidują księgę katechumenów w kurii biskupiej, np. w Szwajcarii. Por. J. FUENTES, dz. cyt., s. 178. Oczywiście ta księga jest obowiązkowa, jeśli w parafii są katechumeni.

⁴⁹ „Ci, którzy powierzają innym Mszę św. do odprawienia, powinni od razu zapisać w książce zarówno Msze św. przyjęte, jak i przekazane, zaznaczając również wysokość ofiary”. Kan. 955 § 3: „Proboszcz oraz rektor kościoła lub innego pobożnego miejsca, w których zwykło się przyjmować stypendia mszalne, powinni posiadać specjalną książkę, w której dokładnie mają zapisywać liczbę Mszy św. przyjętych do odprawienia, intencje, jak również złożoną ofiarę i odprawienie”. Kan. 958 § 1; por. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di Diritto Canonico*, t. 1, wyd. 1, Napoli 1988, s. 635; por. A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., s. 1285.

⁵⁰ „[Zarządcy] powinni zatem: mieć należycie prowadzone księgi przychodów oraz rozchodów”. Kan. 1284 § 1 nr 7; J. KRUKOWSKI, *Komentarz do kan. 535*, dz. cyt., s. 442, błędnie podaje kan. 1287 § 1, nr 7; por. kan. 532; por. A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., s. 1285. Por. J. FUENTES, dz. cyt., s. 178.

⁵¹ Kan. 1284 § 2 nr 9; J. KRUKOWSKI, *Komentarz do kan. 535*, dz. cyt., s. 442, błędnie podaje kan. 1287 § 2, nr 9.

⁵² Kan. 1307 § 2. J. KRUKOWSKI, *Komentarz do kan. 535*, dz. cyt., s. 442, nie podaje obowiązującej na podstawie prawa kodeksowego księgi przyjętych i zrealizowanych zobowiązań fundacyjnych. Kan. 1307 § 2. Presidente de la Conferenza Episcopale Italiana, *Decreto di promulgazione e delibere* wyraźnie wskazuje, że księga z kan. 1307 § 2 jest nakazana przez prawo powszechne: „W archiwum parafialnym znajdują się, oprócz ksiąg nakazanych przez kan. 535, § 1 oraz wymaganych przez kan. 1284 § 2, nr 9 i 1307 spis bierzmowanych, zarządu majątkiem i legatów”. Nr 6, s. 209; por. A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., 1285.

⁵³ Por. A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., s. 1284–1285.

⁵⁴ Can. 369 § 1.

⁵⁵ Por. „Communications” 14 (1982), s. 226.

⁵⁶ Can. 535 § 1.

⁵⁷ Kan. 535 § 1.

go, ale może stać się taka na mocy prawa partykularnego. Kan. 895 postanawia bowiem, że „nazwiska bierzmowanych należy zapisać w księdze bierzmowanych, przechowywanej w kurii diecezjalnej albo, gdzie tak zarządzi Konferencja Episkopatu lub biskup diecezjalny, w archiwum parafialnym”⁵⁸. Pośrednio o tym wspomina kan. 535 § 1, gdzie prawodawca mówi o obowiązku prowadzenia innych ksiąg parafialnych (oprócz ksiąg ochrzczonych, małżeństw, zmarłych), zgodnie z przepisami Konferencji Episkopatu lub biskupa diecezjalnego, a więc na mocy prawa partykularnego. Wśród tych ksiąg może być księga bierzmowania⁵⁹. *Lettera circolare ai Presidenti delle Conferenze Episcopali* o kompetencjach ustawodawczych Konferencji Biskupów wyraźnie wskazuje, że księga bierzmowanych w parafii może być obowiązkowa tylko na mocy prawa partykularnego⁶⁰.

Konferencja Episkopatu Włoch, wykorzystując swoje uprawnienia, nakażała prowadzenie w każdej parafii księgi bierzmowania. W wydanym w 1983 r. dekreście ogólnym czytamy: „w archiwum parafialnym oprócz ksiąg obowiązujących na mocy kan. 535 § 1 i nakazanych w kan. 1284 § 2, nr 9 i 1307, winna znajdować się księgę bierzmowania [...]”⁶¹.

W dekreście ogólnym z 7 lipca 1984 r. Konferencja Episkopatu Hiszpanii przypomniła, że nadal trzeba przestrzegać „norm obowiązujących dotychczas odnośnie do ksiąg parafialnych, włącznie z księgą bierzmowania, jaką używa się w praktyce parafialnej. Ponadto konferencja wskazuje, że proboszcz miejsca bierzmowania ma obowiązek osobiście powiadomić proboszcza miejsca chrztu wiernego bierzmowanego, o przyjęciu tego sakramentu”⁶².

Konferencja Episkopatu Polski również nakazuje prowadzenie w parafii księgi bierzmowania. Biskupi postanawiają, że „każda parafia oraz każdy inny

⁵⁸ J. Fuentes zauważa, iż w obecnym stanie prawnym, zgodnie z kan. 895, księga bierzmowanych nadal jest wymagana, lecz może znajdować się w kurii diecezjalnej albo w parafii, gdy taką decyzję podjęła Konferencja Biskupów lub biskup diecezjalny. *Libros parroquiales...*, dz. cyt., s. 178. Wydaje się, że prawo partykularne mogłoby postanowić, że księga bierzmowanych winna być prowadzona zarówno w kurii, jak i w parafii, podobnie jak istnieją podwójne księgi kurialne i parafialne np. chrztu.

⁵⁹ Por. A. SOUSA COSTA, dz. cyt., s. 327; por. L. CHIAPPETTA, dz. cyt., s. 634.

⁶⁰ A. CASAROLI, *Lettera circolare ai Presidenti delle Conferenze Episcopali* (8 novembre 1983), „Communicationes” 15 (1983), nr 2, s. 135–139.

⁶¹ Presidente de la Conferenza Episcopale Italiana, *Decreto di promulgazione e delibere*, nr 6 (23 dicembre 1983), „Notiziario della Conferenza Episcopale Italiana” 7 (1983), s. 210; zob. Ufficio Nazionale per i Problemi Giuridici della Conferenza Episcopale Italiana, *Delibere e decreti della Conferenza Episcopale Italiana*, Milano 2006, s. 206.

⁶² Conferencia Episcopal Española, *Decreto General sobre las nuevas normas complementarias al nuevo Código de Derecho Canónico*, (7 julio 1984), art. 5 § 1, „Boletín oficial de la Conferencia Episcopal Española” 1 (1984), s. 95–104; por. A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., s. 1285; por. A. VIANA, *Normas de la Conferencia Episcopal Española sobre la organización diocesana*, „Ius Canonicum” 32 (1992), s. 335; por. E. TEJERO, *Las normas y los actos de la conferencia episcopal de España en materia litúrgico-sacramental*, „Ius Canonicum” 32 (1992), s. 281; por. C. DE DIEGO-LORA, *Competencias normativas de las Conferencias episcopales: Primer Decreto general en España*, „Ius Canonicum” 24 (1984), s. 563.

samodzielny ośrodek duszpasterski prowadzi księgę bierzmowanych, w której zapisuje imiona i nazwiska bierzmowanych, imię przyjęte na bierzmowaniu, datę ich urodzenia, datę i miejsce chrztu, datę bierzmowania, imiona i nazwiska świadków oraz szafarza bierzmowania⁶³.

Kodeks z 1917 r. obowiązywał proboszczów do prowadzenia księgi stanu dusz (*liber status animarum*)⁶⁴. Podobnie *Schemat* do Kodeksu z 1977 r. zobowiązywał do prowadzenia takiej księgi w następujących słowach: „należy ponadto, w sposób jaki jest dostępny, sporządzić [w każdej parafii] także księgę «O stanie dusz»⁶⁵. Jednakże obowiązek prowadzenia takiej księgi nie pojawia się w *Schemacie* z 1980⁶⁶, 1982 r.⁶⁷ i w obowiązującym KPK⁶⁸. Podczas dyskusji nad *Schematem* z 1977 r. konsultorzy doszli bowiem do przekonania, że kwestię prowadzenia takiej księgi należy pozostawić do rozstrzygnięcia prawu partykularnemu, które winno uwzględnić lokalne zwyczaje i pożytek duszpasterski prowadzenia omawianej księgi⁶⁹.

Na mocy prawa partykularnego mogą być prowadzone w parafii jako obowiązkowe lub zalecane inne, oprócz wyżej omówionych, księgi parafialne⁷⁰. Tytułem przykładu można wyliczyć księgi: pierwszej Komunii św.⁷¹, protokołów badania przedślubnego, zapowiedzi przedślubnych, osób nawróconych, chorych i zaopatrzonych sakramentami, wizytacji kanonicznych, inwentarza⁷², kasową, protokołów posiedzeń rad parafialnych, celebr kapłanów obcych w kościele parafialnym⁷³, ogłoszeń duszpasterskich⁷⁴, księgi trzeźwości⁷⁵, kazań⁷⁶ oraz kronikę parafialną⁷⁷.

⁶³ Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja duszpasterska dotycząca sakramentu bierzmowania* (16 stycznia 1975), nr 16, [w:] *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966–1993*, red. Cz. KRAKOWIAK, L. ADAMOWICZ, Lublin 1994.

⁶⁴ Kan. 470 CIC 1917.

⁶⁵ Can. 369 § 1.

⁶⁶ Can. 474 § 1.

⁶⁷ Can. 532 § 1.

⁶⁸ Kan. 535 § 1.

⁶⁹ Por. „Communicaciones” 13 (1981), s. 286; por. A. SOUSA COSTA, dz. cyt., s. 327. Księgę *Status animarum* nakazuje prowadzić np. Konferencja Episkopatu Włoch: „w każdym archiwum parafialnym znajduje się księga *Status animarum*”, Presidente de la Conferenza Episcopale Italiana, *Decreto di promulgazione e delibere*, dz. cyt., art. 7, s. 209.

⁷⁰ Por. J. KRUKOWSKI, *Komentarz do kan. 535*, dz. cyt., s. 442–443.

⁷¹ Presidente de la Conferenza Episcopale Italiana, *Decreto di promulgazione e delibere*, dz. cyt., art. 7, s. 209.

⁷² Prawo partykularne może zobowiązać parafie do prowadzenia ksiąg administracji dóbr według norm danego państwa. Por. J. FUENTES, dz. cyt., s. 178.

⁷³ *I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołońskiej 1986–1990*, Koszalin 1990, st. 526, s. 83 (cyt. dalej: Synod Koszaliński).

⁷⁴ Synod Koszaliński, st. 303 § 3, s. 53.

⁷⁵ Synod Koszaliński, st. 157, s. 30.

⁷⁶ Synod Koszaliński, st. 363 § 1, s. 61.

⁷⁷ Kronikę parafialną nakazuje prowadzić Konferencja Episkopatu Włoch. Presidente de la Conferenza Episcopale Italiana, *Decreto di promulgazione e delibere*, dz. cyt., art. 7, s. 209.

Trzeba dodać, że na mocy kan. 535 § 1 „w księdze ochrzczonych należy odnotować bierzmowanie, jak również to, co ma związek ze stanem kanonicznym wiernych z racji małżeństwa, z zachowaniem wszakże przepisu kan. 1133, z racji adopcji, jak również przyjęcia święceń wyższych, profesji wieczystej złożonej w instytucie zakonnym oraz zmiany obrządku; adnotacje muszą być zawsze uwidocznione w metryce chrztu”⁷⁸.

Odnosnie do zaświadczeń o stanie kanonicznym wiernych i innych aktów, które mogą mieć wartość prawną, ustala się, że muszą one mieć podpis proboszcza albo jego delegata i pieczęć parafialną⁷⁹. Zgodnie z kan. 1540 § 1 chodzi o warunek konieczny, aby można było uważać te odpisy za dokumenty publiczne⁸⁰.

Warto dodać, że obowiązujące obecnie prawo nie wymaga, jak czynił to KPK z 1917 r.⁸¹, wysyłania do kurii diecezjalnej autentycznej kopii ksiąg parafialnych (prócz księgi *Status animarum*), chociaż może być to przepisane przez prawo partykularne⁸².

3. Odpowiedzialni za prowadzenie ksiąg parafialnych

Księgi parafialne stanowią ważną, integralną część składową administracji kościelnej, służąc bezpośrednio spełnieniu duchowo-pastoralnych zadań. Stąd ich właściwe prowadzenie i przechowywanie jest zadaniem doniosłym i odpowiedzialnym. Rodzi się więc pytanie, kto jest odpowiedzialny za prowadzenie i przechowywanie ksiąg parafialnych.

Kodyfikacja z 1983 r. wyraźnie wskazuje na proboszcza jako pierwszego odpowiedzialnego za omawiane zadanie⁸³. W kan. 535 § 1 prawodawca postanawia, że „w każdej parafii należy prowadzić księgi parafialne [...]. Proboszcz ma czuwać nad tym, by księgi były właściwie spisywane i przechowywane”⁸⁴

⁷⁸ „Małżeństwo tajnie zawarte winno być zapisane jedynie w specjalnej księdze, przechowywanej w tajnym archiwum kurii”. Kan. 1133. Odnosnie do profesji, chodzi jedynie o profesję wieczystą wyłącznie w instytucie zakonnym, nie w innym instytucie; por. „Communicationes” 13 (1981), s. 286, can. 369 § 2; por. kan. 1088; por. L. CHIAPPETTA, dz. cyt., s. 635.

⁷⁹ Kan. 535 § 3.

⁸⁰ Por. A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., s. 1285; por. J. FUENTES, dz. cyt., s. 179.

⁸¹ Por. kan. 470 § 3 KPK z 1917 r. Schemat księgi II z 1977 r. w kan. 369 § 3 postanawiał: „Po zakończeniu każdego roku proboszcz powinien przesłać do Kurii biskupiej autentyczny odpis (duplikat) ksiąg ochrzczonych, bierzmowanych i zawartych małżeństw”.

⁸² Por. A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., s. 1285. „Parafialne księgi: ochrzczonych, małżeństw oraz zmarłych powinny być prowadzone w dwóch egzemplarzach. Proboszcz jest zobowiązany, po zapisaniu księgi, dostarczyć duplikat do kurii w ciągu miesiąca”. *I Synod Diecezji Łomżyńskiej*, Łomża 2005, st. 162, s. 69.

⁸³ W Kościele, w przeciwieństwie do tego, co zwykle stanowią przepisy państwowe dotyczące odpowiedzialności za archiwa, każda osoba prawna odpowiada za swoje archiwum. W parafii jest jednym z obowiązków proboszcza zarówno prowadzenie ksiąg parafialnych, jak i ich przechowywanie. Por. J. FUENTES, dz. cyt., s. 178.

⁸⁴ Por. tamże, s. 1284.

oraz „proboszcz ma czuwać nad tym, by nic z nich [m.in. ksiąg parafialnych] nie dostało się do obcych rąk”⁸⁵. Jest to zupełnie zrozumiałe, gdyż „pasterską pieczę nad parafią, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi”⁸⁶. Proboszcz w załatwianiu wszystkich czynności prawnych występuje w imieniu parafii, zgodnie z przepisami prawa. Ma również troszczyć się o to, by dobra parafii były właściwie administrowane⁸⁷.

Także w KPK z 1917 r. proboszcz był ukazany jako główny odpowiedzialny za prowadzenie i przechowywanie ksiąg parafialnych⁸⁸. Natomiast *Schemat* księgi drugiej z 1977 r. zawierał zapis: „proboszcz ma czuwać, ażeby wspomniane księgi [parafialne] – zachowując przepisy wydane przez wskazane wyżej władze – były właściwie prowadzone (spisywane) i pilnie przechowywane”⁸⁹. Podobnie główna odpowiedzialność za księgi parafialne została nałożona na proboszcza w *Schematach* do KPK z 1980⁹⁰ i 1982 r.⁹¹

Niewątpliwie odpowiedzialnym za prowadzenie i strzeżenie ksiąg parafialnych jest wikariusz parafialny, który „z racji urzędu zobowiązany jest wspomagać proboszcza w całej posłudze parafialnej”⁹². Pośrednio na wymienionego prezbitera wskazuje dyspozycja kan. 535 § 3, w myśl której „wydawane zaświadczenia kanonicznego stanu wiernych oraz wszystkie akty, które mogą posiadać znaczenie prawne, mają być podpisane przez proboszcza lub jego delegata”. Ów delegat proboszcza to przede wszystkim wikariusz⁹³.

Niewątpliwie pewną odpowiedzialność za omawiane zadanie mogą mieć diakoni stali. Ponieważ „biskup może powierzyć diakonom zadanie współpracy w duszpasterstwie parafii powierzonej tylko samemu proboszczowi, lub służbie duszpasterskiej kilku parafii, powierzonych *in solidum* jednemu lub kilku kapłanom”⁹⁴. Diakon może być także postawiony na czele parafii, w której z powodu małej liczby prezbiterów nie może ona cieszyć się bezpośrednią opieką proboszcza⁹⁵.

⁸⁵ Kan. 535 § 4.

⁸⁶ Kan. 515 § 1; por. kan. 519.

⁸⁷ Kan. 532.

⁸⁸ „Proboszcz powinien prowadzić następujące księgi parafialne...”. Kan. 470 § 1 KPK z 1917 r.

⁸⁹ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, Schema canonum Libri II *De Populo Dei*, can. 369 § 1.

⁹⁰ Can. 474 § 1.

⁹¹ Can. 535 § 1.

⁹² Kan. 548 § 2.

⁹³ Zob. J. FUENTES, dz. cyt., s. 178.

⁹⁴ Congregatio pro Clericis, Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium *Diaconatus originem* (22 februarii 1998), nr 41, „Acta Apostolicae Sedis” 90 (1998), s. 879–927; por. kan. 519, kan. 517 § 1.

⁹⁵ „Jeżeli chodzi o uczestnictwo w służbie pasterskiej jednej parafii – w przypadku gdzie z powodu małej liczby prezbiterów nie może ona cieszyć się bezpośrednią opieką proboszcza – diakoni stali mają zawsze pierwszeństwo nad wiernymi nieposiadającymi święceń kapłańskich”. Congregatio pro Clericis, Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium *Diaconatus originem*, nr 41; por. kan. 517 § 2; por. AS, nr 93.

Wydaje się, że także diakon przygotowujący się do prezbiteratu skierowany do określonej parafii na praktykę diakańską może być również zobowiązany do troski o księgi parafialne⁹⁶. O takiej praktyce diakańskiej mówi *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*: „jeżeli biskupi – albo poszczególni, albo na mocy wspólnego zarządzenia Konferencji Biskupiej – odpowiednio postanowili, aby praktyka diakonatu została wprowadzona w ciągu roku lub nawet kilku lat po studiach...”⁹⁷.

Jest rzeczą zrozumiałą, że także wierni świeccy mogą ze swej strony być odpowiedzialni za administrowanie księgami parafialnymi⁹⁸. Może mieć to miejsce szczególnie w przypadku (choć nie tylko), gdy na czele parafii, gdzie z powodu małej liczby prezbiterów nie może ona cieszyć się bezpośrednią opieką proboszcza, postawieni zostali: wierny świecki lub grupa laików⁹⁹.

Wymienieni współpracownicy proboszcza w odpowiedzialności za prowadzenie i przechowywanie ksiąg parafialnych są pożądanymi, a nieraz koniecznymi. W tym względzie A. Sánchez-Gil pisze: „proboszcz jako kierownik działalności parafialnej odpowiada za to, aby księgi i dokumenty parafialne były strzeżone ze starannością i należnym porządkiem. Może on liczyć na pomoc innych wiernych (księża, diakoni albo laicy), którzy pod jego nadzorem oraz poprzez specjalne zlecenie albo delegację spełniają w parafii zadania o charakterze dokumentacyjnym albo administracyjnym, pozwalając proboszczowi na poświęcenie większej ilości czasu w szczególności na zadania duszpasterskie. Konieczne jest jednak, aby proboszcz i osoby, które go wspomagają w trosce o archiwum parafialne, posiadały adekwatne przygotowanie, by realizować z profesjonalizmem i kompetencją wszystko to, co odnosi się do konserwacji, katalogowania i konsultacji ksiąg i dokumentów parafialnych”¹⁰⁰.

Także „dziekan ma obowiązek i prawo: czuwać nad tym, [...] żeby księgi parafialne były właściwie spisywane i należycie przechowywane”¹⁰¹. Wikariusz rejonowy, „dowiedziawszy się o poważnej chorobie proboszcza w swoim rejo-

⁹⁶ „Po zakończeniu okresu studiów diakon powinien przez odpowiedni czas, określony przez biskupa lub wyższego przełożonego, pracować w duszpasterstwie, wykonując święcenie diakańskie, zanim zostanie dopuszczony do prezbiteratu”. Kan. 1032 § 2.

⁹⁷ Sacra Congregazione per L'educazione Cattolica, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (6 Ianuarii 1970 r.), „Acta Apostolicae Sedis” (1970), s. 321–384, editio apparata post Codicem iuris canonici promulgatum (19 marzo 1985), nr 63, 1985.

⁹⁸ Zob. kan. 228 § 1.

⁹⁹ Zob. kan. 517 § 2; por. AS, nr 112; por. Vari Dicasteri della Curia Romana, Istruzione *Ecclesiae de Mysterio* (15 agosto 1997), „Acta Apostolicae Sedis” 89 (1997), s. 852–877, tekst polski: Różne Dykasterie Kurii Rzymskiej, Instrukcja *Ecclesiae de mysterio*, „L'Osservatore Romano” wydanie polskie 19 (1998), nr 12, s. 30–40, *Podstawy teologiczne*, nr 4; *Rozporządzenia praktyczne*, art. 4.

¹⁰⁰ A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., s. 1284.

¹⁰¹ Kan. 555 § 1 nr 3; por. L. CHIAPPETTA, dz. cyt., s. 635; por. A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., s. 1286. „Także dziekan (*vicarius foraneus*) ma czuwać nad tym, «żeby księgi parafialne były właściwie spisywane i należycie przechowywane». *La funzione pastorale degli archivi*, nr 2.4.

nie, winien [...] zatroszczyć się również o to, aby podczas choroby czy śmierci nie zostały zabrane lub nie zaginęły księgi, dokumenty [...] należące do kościoła”¹⁰². „Dziekan ma obowiązek wizytować parafie swojego rejonu w sposób określony przez biskupa diecezjalnego”¹⁰³ i co jest jasne, także prowadzenie i przechowywanie ksiąg parafialnych.

W związku z wizytacją duszpasterską biskupa w parafii *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* przypomina: „podczas wizytacji w parafii nie należy zaniedbać sprawdzenia rzeczy związanych z administracją i konserwacją: miejsc świętych, ornamentów liturgicznych, ksiąg parafialnych i innych dóbr. Niemniej niektóre aspekty tego zadania mogą być pozostawione do wykonania dziekanom lub innym odpowiednim duchownym w dniach poprzedzających wizytację lub następujących po niej, tak aby biskup mógł poświęcić czas przede wszystkim na spotkania osobiste, zgodnie z jego pasterskim urzędem”¹⁰⁴.

Odpowiedzialność za księgi parafialne przypada, co jest zrozumiałe, także biskupowi diecezjalnemu (i zrównanym z nim w prawie), któremu „przysługuje wszelka władza zwyczajna, własna i bezpośrednia, jaka jest wymagana do jego pasterskiego urzędu”¹⁰⁵. Jest on obowiązany dbać o utrzymanie karności kościelnej i dlatego winien domagać się przestrzegania wszystkich przepisów kościelnych¹⁰⁶, m.in. dotyczących ksiąg parafialnych. Ma on czuwać nad tym, by do dyscypliny kościelnej nie wkradły się nadużycia, zwłaszcza w zakresie zarządzania dobrami¹⁰⁷, do których należą także księgi parafialne. Nadzór i kontrolę nad sprawą ksiąg parafialnych biskup może wykonywać podczas wizytacji duszpasterskiej w parafii lub kiedy uzna to za stosowne¹⁰⁸. Według kan. 535 § 4 „biskup diecezjalny lub jego delegat powinien, z okazji wizytacji lub w innym czasie, przejrzeć wszystkie [księgi parafialne]”. Natomiast kan. 491 § 1 zobowiązuje biskupa diecezjalnego do troski o to, ażeby pilnie były przechowywane akta i dokumenty archiwów m.in. kościołów parafialnych¹⁰⁹.

Odnosnie do wizytacji parafii wspomniane *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi*¹¹⁰ przypomina, że biskupowi diecezjalnemu przysługuje nadzór nad prowadzeniem i zachowaniem ksiąg parafialnych¹¹¹.

Ponadto biskup diecezjalny ma prawo do wydania ogólnych uregulowań co do ksiąg parafialnych. Kan. 535 § 1 dysponuje, aby „w każdej parafii [...]

¹⁰² Kan. 555 § 3; por. L. CHIAPPETTA, dz. cyt., s. 636; por. A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., s. 1285.

¹⁰³ Kan. 555 § 4.

¹⁰⁴ Nr 222. Redaktorzy w przypisie do przytoczonego cytatu powołują się na kan. 555 § 4 KPK.

¹⁰⁵ Kan. 381 § 1.

¹⁰⁶ Por. kan. 392 § 1.

¹⁰⁷ Por. kan. 392 § 2.

¹⁰⁸ Kan. 396, 535 § 4; por. A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., s. 1286.

¹⁰⁹ Por. *La funzione pastorale degli archivi*, nr 2. 1.

¹¹⁰ Nr 222.

¹¹¹ Por. H. SCHMITZ, *Die Pfarrlichen kirchenbücher*, dz. cyt., s. 117.

prowadzić księgi parafialne, a mianowicie ochrzczonych, małżeństw, zmarłych oraz inne, zgodnie z przepisami biskupa diecezjalnego¹¹². Powinien on także wydać normy dotyczące się korzystania z akt i dokumentów zawartych w archiwum parafialnym¹¹³. Może to prawo wydawać na synodzie diecezjalnym lub poza nim¹¹⁴.

Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores” zawiera w tej sprawie następujący zapis: „biskup niech zadba o właściwe unormowanie działalności parafialnej szczególnie w odniesieniu do następujących aspektów: [...] księgi parafialne¹¹⁵. Odpowiedzialność za księgi parafialne w zakresie uregulowań kanonicznych tej kwestii przysługuje także Konferencji Episkopatu¹¹⁶.

4. Przechowywanie ksiąg parafialnych

Księgi parafialne nie tylko muszą być właściwie prowadzone w każdej parafii, ale i odpowiednio przechowywane. Kan. 535 § 1 zobowiązuje proboszcza do czuwania nad tym, by księgi były nie tylko właściwie spisywane, ale i przechowywane. Kan. 486 § 1 postanawia, że „z największą troską należy strzec wszystkich dokumentów dotyczących diecezji lub parafii”.

Prawodawca kodeksowy rozróżnia księgi parafialne służące aktualnej (bieżącej) pracy duszpasterskiej oraz księgi mające wartość historyczną. Odnosnie do pierwszego rodzaju ksiąg Kodeks postanawia: „każda parafia winna mieć własny depozyt dokumentów, czyli archiwum, w którym należy przechowywać księgi parafialne, łącznie z listami biskupów oraz innymi dokumentami, których zachowanie jest konieczne lub pożyteczne¹¹⁷. Natomiast odnośnie do ksiąg o charakterze historycznym prawodawca dysponuje: „należy pilnie przechowywać także stare księgi parafialne, zgodnie z wymogami prawa partykularnego¹¹⁸. Oba rodzaje tych ksiąg winny być starannie przechowywane. Proboszcz ma czuwać nad tym, by nic z nich (z zasobu archiwum bieżącego m.in. ksiąg

¹¹² Por. kan. 895, 1121 § 1, 1182; por. H. SCHMITZ, *Die Pfarrlichen kirchenbücher*, dz. cyt., s. 117; por. TENZE, *Gesetzgebungsbefugnis und Gesetzgebungskompetenzen des Diözesanbischofs nach dem CIC von 1983*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 152 (1983), s. 71, 73.

¹¹³ Por. kan. 491 § 3.

¹¹⁴ Zob. kan. 391 § 1; por. H. SCHMITZ, *Die Pfarrlichen kirchenbücher*, dz. cyt., s. 117.

¹¹⁵ Nr 211. Redaktorzy cytowanego dyrektorium w przypisie do przytoczonego cytatu powołują się na kan. 535 § 1; 895; 1121 § 1 i 1182 KPK.

¹¹⁶ Kan. 535, 895, 1121 § 1, 1182; zob. A. CASAROLI, *Lettera circolare ai Presidenti delle Conferenze Episcopali* (8 novembre 1983), „Communicationes” 15 (1983), nr 2, s. 135–139 (tu nr 3, 10, s. 137); por. H. SCHMITZ, *Die Pfarrlichen kirchenbücher*, dz. cyt., s. 117.

¹¹⁷ Kan. 535 § 4.

¹¹⁸ Kan. 535 § 5.

parafialnych) nie dostało się do obcych rąk¹¹⁹. Tak więc ksiąg parafialnych należy strzec przed osobami obcymi, aby nie dostały się do ich rąk.

Według ustaleń kan. 491 § 1 każde archiwum powinno mieć sporządzony w dwóch egzemplarzach inwentarz albo skorowidz (katalog) dokumentów (też ksiąg parafialnych) tam zawartych, z których jeden egzemplarz należy wysłać do archiwum diecezjalnego.

Biskup diecezjalny powinien wydać normy regulujące korzystanie z akt i dokumentów znajdujących się w archiwum parafialnym¹²⁰. Wspomniany hierarcha powinien także czuwać nad przechowywaniem ksiąg parafialnych. Kan. 491 § 1 postanawia, że „biskup diecezjalny powinien zatroszczyć się o to, ażeby pilnie były przechowywane akta i dokumenty również archiwów kościołów katedralnych, kolegiackich, parafialnych”, jak również „biskup diecezjalny lub jego delegat powinien, z okazji wizytacji lub w innym czasie, przejrzeć je wszystkie”¹²¹. *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* przypomina, że „podczas wizytacji [biskupiej] w parafii nie należy zaniedbać sprawdzenia rzeczy związanych z administracją i konserwacją: miejsc świętych, ornamentów liturgicznych, ksiąg parafialnych i innych dóbr”¹²².

Przez analogię, można stosować do archiwum parafialnego dyspozycje odnoszące się do archiwum diecezjalnego zawarte w kan. 486-488: m.in. archiwum musi być zamknięte i tylko proboszcz i jego delegat mogą mieć klucz do niego; nikomu nie wolno wchodzić do archiwum bez ich zezwolenia; wszyscy interesanci mają prawo do otrzymania osobiście albo za pośrednictwem pełnomocnika autentycznego odpisu tych dokumentów, które będąc publiczne, ze swojej natury dotyczą ich osoby; nie wolno zabierać dokumentów z archiwum, chyba że tylko na krótki czas i za zgodą proboszcza¹²³.

Warto dodać, że przywołany wcześniej okólnik *La funzione pastorale degli archivi ecclesiastici* uznaje za właściwe ożywiać w proboszczach i wszystkich odpowiedzialnych za osoby prawne podległe biskupowi diecezjalnemu ich wrażliwość na zagadnienie archiwów i ukazywać ich kompetencję wobec tych rzeczywistości, aby zaangażowali się w gromadzenie materiału, w jego usystematyzowanie i ocenę¹²⁴.

5. Zakończenie

Księgi parafialne odgrywają ważną rolę w zarządzaniu parafialną wspólnotą wiernych, jako dowody zaistniałych faktów prawnych, rodzących określone

¹¹⁹ Por. kan. 535 § 4.

¹²⁰ Por. kan. 491 § 3; por. AS, nr 211; por. *La funzione pastorale degli archivi*, nr 4.2.

¹²¹ Kan. 535 § 4.

¹²² Nr 222.

¹²³ Por. A. SÁNCHEZ-GIL, dz. cyt., s. 1286.

¹²⁴ Por. nr 2.4.

skutki w życiu wiernych. Odzwierciedlają one życie parafialne, stanowią łącznik między kolejnymi pokoleniami wiernych. Są one publicznymi kościelnymi rejestrami, poświadczającym duchowo-pastoralne czynności urzędowe oraz istotne fakty duszpasterskie. Stąd prawodawca powszechny *expressis verbis* mówi w wielu miejscach o konieczności prowadzenia wspomnianych ksiąg.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. wyraźnie wymienia pewne księgi, które winny być prowadzone i przechowywane we wszystkich parafiach. Chodzi o księgę ochrzczonych, małżeństw, zmarłych, katechumenów, ofiar (stypendiów) mszalnych, przychodów i rozchodów, zbiory dokumentów i dowodów, na których opierają się prawa instytucji parafialnych, księgę zawierającą obciążenia (zobowiązania) fundacji pobożnych i ich realizację, gdzie zapisuje się także przypadające ofiary mszalne oraz inne jałmużny.

Na mocy prawa partykularnego mogą być prowadzone w parafii, jako obowiązkowe lub zalecane, także inne księgi, takie jak: bierzmowania, pierwszej Komunii św., protokołów badania przedślubnego, zapowiedzi przedślubnych, osób nawróconych, chorych i zaopatrzonych sakramentami, księgę wizytacji kanonicznych, inwentarza, kasową, protokołów posiedzeń rad parafialnych, celebr kapłanów obcych w kościele parafialnym, ogłoszeń duszpasterskich oraz kronikę parafialną.

Odpowiedzialnymi za prowadzenie ksiąg parafialnych są: proboszcz, wikariusz parafialny, diakoni, wierni świeccy, dziekan i oczywiście biskup diecezjalny. Księgi parafialne nie tylko muszą być właściwie prowadzone w każdej parafii, ale i odpowiednio przechowywane w archiwum parafialnym.

Słowa kluczowe: parafia, proboszcz, kancelaria parafialna, sakramenty, biskup diecezjalny

Parish Registers in the Light of Applicable Regulations

Summary

The necessity of maintaining and storing parish registers is an important part of church administration. This article addresses a canonical aspect of such registers.

First the regulations regarding the necessity to maintain parish registers have been discussed. Second different types of such registers which have to be maintained based on universal and particular law have been addressed. Next the issue of persons responsible for maintaining the parish registers has been explored. Finally the focal point was the issue of the storage of parish registers.

Key words: diocesan bishop, parish priest, sacraments, parish office, diocesan bishop

Bibliografia

Literatura źródłowa

- CASAROLI A., *Lettera circolare ai Presidenti delle Conferenze Episcopali* (8 novembre 1983), „Communicaciones” 15 (1983), nr 2, s. 135–139.
- Codex Iuris Canonici, Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum* atque Summo Pontifici praesentatum, Città del Vaticano 1982.
- Conciliarum Oecumenicorum Decreta*, a cura di G. ALBERIGO, G. DOSSETTI, P. JOANNOU, C. LEONARDI, P. PRODI. Consulenza di H. JEDIN, edizione bilingue, Bologna 1991.
- Conferencia Episcopal Española, *Decreto General sobre las nuevas normas complementarias al nuevo Código de Derecho Canónico*, (7 julio 1984), „Boletín oficial de la Conferencia Episcopal Española” 1 (1984), s. 95–104.
- Congregatio pro Episcopis, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 febbraio 2004), Città del Vaticano 2004, tekst polski: Kongregacja do spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, Kielce 2005.
- Congregatio pro Clericis, *Direttorio pro ministerio et vita diaconorum permanentium Diaconatus originem* (22 februarii 1998), „Acta Apostolicae Sedis” 90 (1998), s. 879–927.
- Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966–1993*, red. Cz. KRAKOWIAK, L. ADAMOWICZ, Lublin 1994.
- FRANCISCUS, *Litterae apostolicae motu proprio datae Mitis Iudex Dominus Iesus*, quibus canones codicis iuris canonici de causis ad matrimonii nullitatem declarandam reformantur (15 Augusti 2015), Città del Vaticano 2015, tłumaczenie polskie: FRANCISZEK, *List Apostolski Motu Proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa, [w:] *Praktyczny komentarz do, Listu apostolskiego motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus” papieża Franciszka*, Tarnów 2015.
- I Synod diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej 1986–1990*, Koszalin 1990.
- I Synod Diecezji Łomżyńskiej*, Łomża 2005.
- Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema canonum Libri II De Populo Dei*, Città del Vaticano 1977, tekst polski: „Posoborowe Prawodawstwo Kościelne”, t. 10, z. 2, Warszawa 1979, nr 19277–20376, s. 125–388.
- Pontificia Commissione per i Beni Culturali della Chiesa, *La funzione pastorale degli archivi ecclesiastici* (2 febbraio 1997), Città del Vaticano 1997.
- Presidente de la Conferenza Episcopale Italiana, *Decreto di promulgazione e deliberare*, (23 dicembre 1983), „Notiziario della Conferenza Episcopale Italiana” 7 (1983), s. 207–216.
- Sacra Congregazione per l'educazione Cattolica, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (6 ianuarii 1970 r.), „Acta Apostolicae Sedis” (1970), s. 321–384, editio apparata post Codicem iuris canonici promulgatum (19 marzo 1985), Città del Vaticano 1985.
- Schema Codicis Iuris Canonici*, Città del Vaticano 1980.

- Ufficio Nazionale per i Problemi Giuridici della Conferenza Episcopale Italiana, *Delibere e decreti della Conferenza Episcopale Italiana*, Milano 2006.
- Vari Dicasteri della Curia Romana, Istruzione *Ecclesiae de Mysterio* (15 agosto 1997) „Acta Apostolicae Sedis” 89 (1997), s. 852–877, tekst polski: Różne Dykasterie Kurii Rzymskiej, Instrukcja *Ecclesiae de mysterio*, „L'Osservatore Romano” wydanie polskie 19 (1998), nr 12, s. 30–40.

Literatura pomocnicza

- CHIAPPETTA L., *Il Codice di Diritto Canonico*, t. 1, wyd. 1, Napoli 1988.
- Codice di Diritto Canonico commentato. Testo ufficiale latino. Traduzione italiana. Fonti interpretazioni autentiche. Legislazione complementare della Conferenza Episcopale Italiana. Commento*, red. Redazione di Quaderni di diritto ecclesiale, Milano 2001.
- Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, red. A. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA, t. 2, cz. II, wyd. 3, Pamplona 2002.
- Commento al Codice di Diritto Canonico*, red. P. PINTO, wyd. 2, Citta del Vaticano 2001, s. 327.
- DE DIEGO-LORA C., *Competencias normativas de las Conferencias episcopales: Primer Decreto general en España*, „Ius Canonicum” 24 (1984), s. 528–570.
- Diccionario General de Derecho Canónico*, Obra dirigida y coordinada por J. OTADUY, A. VIANA, J. SEDANO, vol. V, Pamplona 2012.
- Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. 2. Ks. II (1). Lud Boży*, red. J. KRUKOWSKI, Poznań 2005.
- KRUKOWSKI J., *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Lublin 1985.
- SCHMITZ H., *Die Pfarrlichen kirchenbücher*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 161 (1992), s. 115–118.
- SCHMITZ H., *Gesetzgebungsbefugnis und Gesetzgebungskompetenzen des Diözesanbischofs nach dem Cic von 1983*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 152 (1983), s. 62–75.
- TEJERO E., *Las normas y los actos de la conferencia episcopal de españa en materia litúrgico-sacramental*, „Ius Canonicum” 32 (1992), s. 261–300.
- VIANA A., *Normas de la Conferencia Episcopal Española sobre la organización diocesana*, „Ius Canonicum” 32 (1992), s. 317–337.